

Måltidsobservation

Observationsmall för granskning av måltidssituationen

Instruktioner

En måltidsobservation innebär att passivt iaktta hur en måltid går till och ser ut, allt ifrån personalens bemötande till presentation av maten och rummets ljussättning sammanfattas och bedöms utifrån FAMM.

Planera vilken måltid skall observeras, en rekommendation är att börja med att observera middagen mitt på dagen. Läs noga gå igenom blanketten inför observationstillfället.

Vid observationstillfället sätt dig så diskret som möjligt, på en plats där du väl kan överblicka hela måltiden, prata inte med kollegor eller omsorgstagare om det inte är nödvändigt. Fyll i observationsblanketten under måltidens gång och dokumentera gärna också genom att fotografera, t.ex. kan den visuella presentationen var intressant att fång på bild. Anteckna gärna iakttagelser även utanför mallen, sätt dig sedan efteråt för att sammanställa det du observerat och reflekterat över i observationsunderlaget.

Hur måltidsobservationer kan användas i förbättringsarbete och för utveckling av måltidsrutiner berörs i Nutritionshandboken under kapitlet Modell för utveckling av måltiden.

Enhet/avdelning: _____

Observatör: _____

Vilken/vilka maträtter serveras: _____

Typ av måltid: **Frukost** **Lunch/middag** **Mellanmål/fika**

Datum: _____ **Veckodag:** _____

Tid för måltiden:

Första omsorgstagaren sitter ner kl.: _____

Första omsorgstagaren serveras mat/dryck kl.: _____

Sista omsorgstagaren har ätit klart kl.: _____

Porslinet börjar plockas undan kl.: _____

Rummet

Så här presenteras maten visuellt:

Monterskåp Menytabla Bilder Annat: _____

Kommentar/beskrivning: _____
(ex. lättläst/kontraster/placering/monterskåp synligt i rullstolshöjd)

Ljusnivå från:

Inget ljus alls Svagt ljus Ganska ljus Mycket ljus

Fönster:
Ej fönster/täckta _____

Lampor:
Släckta _____

Finns risk för att någon bländas vid matsituationen direkt eller indirekt? Ja Nej
(t.ex. från solen/spotlights/andra lampor/blanka ytor/bord som reflekterar)

Ljudnivå från:

Mycket hög (väldigt störande) Hög (störande) Ganska låg (något störande) Låg (ej störande)

TV:
Avstängd _____

Radio/musik:
Avstängd _____

Skrap från stolar och/eller skrammel från bestick och porslin mot bordet _____

Används följande för ljuddämpande effekt?

- Filttassar på stolsbenen
- Ljuddämpande duk/vaxduk/tallriksunderlägg på borden

Förberedelser inför måltiden:

	Inte alls	I ganska låg grad	I ganska hög grad	I mycket hög grad
Rent/avdukat bord innan måltiden börjar	-----			
Undanplockat på bordet innan måltiden börjar: (inget på borden som <i>inte</i> tillhör måltiden)	-----			
Hur många personer ryms vid borden? _____				
Hur många är placerade vid varje bord? _____				

Framdukat på bordet innan måltiden:

	Finns ej	Vid några plats/bord	Vid varje plats/bord
Bordtabletter	☐	☐	☐
Bestick	☐	☐	☐
Glas	☐	☐	☐
Tallrik	☐	☐	☐
Servett	☐	☐	☐
Duk/löpare	☐	☐	☐
Salt-/pepparkar, andra kryddor	☐	☐	☐
Vatten- /saftkaraff	☐	☐	☐
Bröd	☐	☐	☐
Smörgåsfett	☐	☐	☐
Blommor/bordsdekoration	☐	☐	☐
LED-ljus/värmeljus	☐	☐	☐

	Inte alls trevligt	Inte särskilt trevligt	Ganska trevligt	Mycket trevligt
Helhetsintryck av rummet (rent/ordning/vackert/trevligt)	-----			

Mötet

	Inte alls	I ganska låg grad	I ganska hög grad	I mycket hög grad
Omsorgstagaren ges individ Anpassat måltidsstöd:	-----			

Sociala kontakter:

(samtal mellan två eller flera personer)

	Inte alls	I ganska låg grad	I ganska hög grad	I mycket hög grad
Personal → omsorgstagare	-----			
Omsorgstagare → personal	-----			
Personal → personal	-----			
Omsorgstagare → omsorgstagare	-----			

Maten beskrivs muntligt:

Personalen presenterar
varmrätten: |-----|

Personalen presenterar
desserten: |-----|

Erbjudande om mat och dryck:

Får välja mellan
olika måltidsdrycker: |-----|

Erbjuds mer dryck: |-----|

Får i samband med servering
välja mellan olika rätter: |-----|

Tillfrågas om portionsstorlek: |-----|

Erbjuds mer mat: |-----|

Erbjuds mer dessert: |-----|

	Inte alls trevligt	Inte särskilt trevligt	Ganska trevligt	Mycket trevligt
Helhetsintryck av mötet:	-----			

Maten

Komponenter som serveras/erbjuds:

- Huvudkomponent (t.ex. kött, fisk, färs, soppa, gryta)
- Bikomponent (t.ex. pasta, ris, potatis) Sås
- Bröd Smörgåsfett Pålägg Måltidsdryck
- Råa grönsaker Kokta grönsaker Färsk frukt Sylt/gelé

Varje komponent serveras för sig på tallriken: Ja Nej

Kontraster på maten:

Inte alls I ganska låg grad I ganska hög grad I mycket hög grad

Helhetsintryck av maten:

(ser aptitlig ut, doftar gott etc.)

Inte alls trevlig Inte särskilt trevlig Ganska trevlig Mycket trevlig

Organisation och rutiner kring måltiden

Så här serveras maten:

☐ Från karott (ställs på bordet)	☐ Från serveringsvagn
☐ Från serveringsfat (omsorgstagaren tar själv)	☐ På tallrik (á la carte)

Annat: _____

Var läggs maten upp?

☐ Utom synhåll för omsorgstagaren	☐ Framför omsorgstagaren
☐ Omsorgstagaren tar maten själv	

Vilken typ av måltidsstöd utförs av personal?

☐ Matning	☐ Påstötning	☐ Socialt stöd

Maten delas Annat: _____

Antal omsorgstagare: _____ Antal personal: _____

Antal personal som genomför omsorgsmåltid: _____

Antal omsorgstagare som behöver helt ätstöd: _____

Antal personal/personer som ger helt ätstöd: _____

	Inte alls	I ganska låg grad	I ganska hög grad	I mycket hög grad
Omsorgstagarna är delaktiga i måltiden: (t.ex. förberedelser och avdukning)	-----			
Omsorgstagarna sitter i en ätsäker position? (kan röra överkroppen och vila underarmar på bordskivan, sitter med upprätt bål och hela fötterna på fast stöd)	-----			
Omsorgstagarna får möjlighet att flytta över från rullstol till vanlig stol? (transportrullstol bör framförallt inte användas att sitta i vid måltidssituation)	-----			
Finns måltidsrutin framtagen/tillgänglig?	Ja ☐			Nej ☐
Följs denna av personalen?	-----			
	Inte alls strukturerat	I ganska låg grad	I ganska hög grad	Mycket strukturerat
Helhetsintryck av organisation och rutiner kring måltiden:	-----			

Stämningen/atmosfären

Störs måltiden av:

	Inte alls	I ganska låg grad	I ganska hög grad	I mycket hög grad
Spring av personal:	-----			
Spring av omsorgstagare:	-----			
Spring av besökare:	-----			
Skrammel/plock från kök:	-----			
Diskmaskin:	-----			
Telefon som ringer:	-----			
Annat: _____	-----			

Stämningen upplevs:

Lugn och ostressad	-----			
Trevlig och inbjudande	-----			
	Inte alls trevlig	Inte särskilt trevlig	Ganska trevlig	Mycket trevlig
Helhetsintryck av stämningen/atmosfären:	-----			

Bakgrund

En måltid är mycket mer än maten vi lägger på tallriken och äter. En måltid innebär att man äter och dricker vid en förutbestämd tid på dygnet och att det finns möjlighet att äta organiserat tillsammans med andra personer. Förberedelser utav rummet, mötet och maten i syfte att skapa en måltidsmiljö sker, samt ingår ett visst efterarbete efter att man har druckit och ätit klart. En övergripande utvärdering av måltidernas kvalitet kan göras genom måltidsobservationer.

Resultatet av måltidsobservationer belyser det positiva som utförs men uppmärksammar också var det finns brister och utvecklingspotential. Att observera måltider i verksamheter ger möjlighet till reflektion och ett underlag för planering och utveckling av måltidsarbetet. Enligt Socialstyrelsens vägledning om kunskapsområden för specialiserade arbetsuppgifter inom äldreomsorgen är måltidsobservationer en bra form för kompetensutveckling inom området måltid, mat och näring.

I Växjö kommun har denna observationsmall tagits fram för att användas som en del i förbättringsarbeten av måltider i särskilt boende. Mallen utgår ifrån FAMM (Five Aspects Meal Modell) med huvudrubrikerna rummet, mötet, miljön/måltidsupplevelsen, samt styrning och ledning. Enligt rapporten Måltidsmiljö inom särskilda boenden och dagverksamheter, Förslag till indikatorer från Socialstyrelsen bör måltidsobservationer baseras på en gemensam rutin som framtagits för verksamheten och bör inkludera alla delar i FAMM.